

UNIVERSITETI I TETOVËS
УНИВЕРЗИТЕТ ВО ТЕТОВО | UNIVERSITY OF TETOVA

Këshillit mësimor-shkencor të Fakultetit Filozofik të Universitetit të Tetovës

Në bazë të Vendimit me numër 13-354/2, të datës 08.11.2023 për formimin e Komisionit për vlerësimin e disertacionit të doktoraturës, me titull "Pajtimi i gjaqeve: rruga deri te pavarësia e Kosovës 1990-1999", të kandidatës MA. Lumturije Kurtishaj.

Komisioni në përbërje:

1. Prof.dr. Isak Sherifi
2. Prof. Dr. Qani Nesimi
3. Prof. Dr. Zeqirja Rexhepi
4. Prof. Dr. Ibish Kadriu
5. Prof. Dr. Zeqirja Idrizi - mentor

Pasi komisioni lexoi materialin në dorëshkrim, Këshillit mësimor-shkencor të Fakultetit Filozofik i paraqet këtë:

R A P O R T

Për vlerësimin e disertacionit të doktoratës

Punimi i disertacionit të doktoraturës së kandidatës Lumturije Kurtishaj, i plotëson kriteret e një punimi të mirëfilltë të doktoraturës si në aspekt strukturor po ashtu edhe në aspekt përmbajtësor dhe hulumtues-shkencor.

1. Lënda e hulumtimit:

Lënda e këtij hulumtimi është Lëvizja për Pajtimin e Gjaqeve në Kosovë (1990–1999), e trajtuar jo si reminishencë folklorike ose nismë thjesht humanitare, por si praktikë e vetëdijshme socio-politike për frenimin e dhunës, rindërtimin e rendit moral dhe prodhimin e kohezionit shoqëror në kushtet e përjashtimit institucional; në këtë kuptim, pajtimi konceptohet si instrument i autonomisë dhe sovranitetit moral të shoqërisë shqiptare në një moment kthese historike.

Korniza hapësinore është Kosova, ndërsa ajo kohore mbulon dekadën 1990–1999, me fokus të posaçëm mbi fazën kulmore 1990–1992 dhe mbi kuvendet e mëdha të pajtimit si momente performative të bashkimit kombëtar (p.sh., Verrat e Llukës), si dhe mbi zgjerimin territorial të këtyre kuvendeve nga nisma lokale në platformë gjithëshoqërore.

Në planin konceptual, lëvizja shqyrtohet në ndërthurje me: (i) traditën e së drejtës zakonore (Kanunin) dhe elasticitetin e saj normativ ndaj modernitetit; (ii) krizën politike pas shfuqizimit të autonomisë (1989–1990) si katalizator të transformimit të faljes nga akt privat në normë kolektive; dhe (iii) formësimin e një sferë publike ku autoriteti moral ndërtohet e komunikon përmes rrjeteve shoqërore dhe medimeve.

Një bosht analitik i pazëvendësueshëm është roli i mediave: shtypi i viteve '90 u shndërrua nga raportues pasiv në aktor të ndërgjegjes kolektive, duke legjitimuar, shenjtëruar dhe institucionalizuar faljen si vlerë qytetare; ky transformim e ngriti pajtimin nga ritual pajtues në paradigëm morale dhe politike me efekt shtrirës në identitetin kolektiv.

Lënda përfshin gjithashtu ndërveprimin mes pajtimit dhe “institucioneve paralele” (veçanërisht arsimin), ku vetë-organizimi shoqëror krijoi infrastrukturë publike funksionale dhe kapital moral që do të ushqente subjektivitetin politik të dekadës dhe proceset e mëvonshme të shtetformimit.

Në këtë kuadër, njësitë analitike të studimit përfshijnë: kuvendet e pajtimit dhe repertorët e tyre ritualë; figurat udhëheqëse (p.sh., Anton Çetta) si autoritete morale mobilizuese; tekstet mediatike (p.sh., ciklet e “Rilindja” dhe “Zëri i Kosovës”) si arkivë e prodhimit të kuptimit; dhe rrjetet e aktivistëve (ish-të burgosur politikë, mësimdhënës, klerikë, studentë) si bartës të mobilizimit.

Së fundi, lënda e hulumtimit lidhet drejtpërdrejt me projektin e pavarësisë: pajtimi analizohet si parakusht moral e strategjik i rezistencës paqësore dhe i konsolidimit të unitetit politik, duke vendosur një urë interpretuese midis etikës së faljes dhe proceseve të shtetformimit në vitet '90.

2. Qëllimi i studimit:

Qëllimi i përgjithshëm

Të ndërtohet një lexim kritik, i integruar dhe historikisht i ankoruar i Lëvizjes për Pajtimin e Gjaqeve në Kosovë (1990–1999), duke e konceptuar jo si relikth folklorik apo thjesht si nismë humanitare, por si praktikë të vetëdijshme socio-politike që prodhoi autonomi dhe sovranitet moral në kushtet e përjashtimit institucional; në këtë kornizë, pajtimi argumentohet si parakusht moral dhe strategjik i pavarësisë.

Objektivat specifike

Të rindërtohet konteksti historik diakronik (trashëgimia kanunore, konceptet e nderit/besës, mekanizmat historikë të pajtimit) dhe ai sinkronik (kriza 1989–1990, shfuqizimi i autonomisë, përjashtimi sistematik) si kushte formuese të transformimit të faljes prej akti privat në normë kolektive.

Të shpjegohet roli i mediave si “zëri i ndërgjegjes kolektive”, duke dokumentuar se si ato legjitimuan, shenjtëruan dhe institucionalizuan faljen si vlerë qytetare dhe si narrativë e identitetit kolektiv. Të ndriçohet ndërthurja e traditës së drejtës zakonore me format moderne të veprimit kolektiv dhe me proceset e shtetformimit, në mënyrë që pajtimi të kuptohet si strategji e unitetit moral e politik.

Të analizohet lidhja midis pajtimit dhe rrjeteve të mobilizimit (kuvende, figura autoriteti, aktivistë), duke e vendosur atë në raport me rezistencën paqësore dhe me projektin e pavarësisë. Të vlerësohet dimensionimi i kujtesës kolektive dhe i institucionalizimit (përvjetorë, arkiva mediatike/audiovizuale, roli i edukimit) si vazhdimësi e efektit shoqëror të pajtimit.

Pyetjet udhëheqëse të hulumtimit

Si e shndërroi kriza politike e viteve 1989–1990 potencialin e fjetur të pajtimit në strategji aktive shoqërore?

Në ç’mekanizma diskursivë e organizativë mediat u bënë aktorë të moralit publik dhe të legjitimitetit të faljes?

Si ndërtohet ura teorike midis Kanunit (si aparat normativ elastik) dhe proceseve moderne të shtetformimit?

Në ç’mënyrë pajtimi funksionoi si parakusht moral e strategjik në rrugën drejt pavarësisë?

Korniza teorike dhe risi e qëllimit

Qëllimi mbështetet në paradigme kërkimore kualitative, interpretuese e ndërdisiplinore: jo për të numëruar “fakte” në sens pozitivist, por për të kuptuar kuptime, motive dhe logjikën e brendshme të veprimit kolektiv në një moment kthese, duke bashkuar analizën historike, fenomenologjinë e përvojës së jetuar (historia gojore) dhe leximin e diskursit mediatik.

Fusha e zbatimit (delimitimi)

Hapësira: Kosova; koha: 1990–1999, me fokus te faza kulmore 1990–1992 dhe rezonanca e saj në proceset e mëvonshme të shtetformimit. Ky fokus lidhet organikisht me argumentin se pajtimi shërbeu si themel i lirisë dhe si infrastrukturë morale e mobilizimit shoqëror.

Rezultati i pritshëm i formulimit të qëllimit

Formulimi i mësipërm i mundëson studimit të: (i) përshkruajë me rigor fenomenin në kontekst të dyfishtë historik-politik; (ii) interpretojë veprimin kolektiv përmes kategorive të autonomisë dhe sovranitetit moral; (iii) provojë rolin konstitutiv të mediave në institucionalizimin e faljes; dhe (iv) të argumentohet lidhja kauzale midis pajtimit dhe projektit të pavarësisë.

Në këtë mënyrë, qëllimi i studimit del si shtylla e koherencës teorike dhe metodologjike të disertacionit: ai artikulon premisën kërkimore, rregullon zgjedhjet analitike dhe shpjegon pse pajtimi i gjaqeve është trajtuar si strategji e unitetit që e parapriu, ushqeui dhe legjitimoi rrugën drejt shtetit të pavarur.

Përmbajtja e kapitujve të disertacionit

Kapitulli I – Metodologjia e studimit

Ky kapitull paraqet strukturën teorike dhe metodologjike mbi të cilën është ndërtuar studimi. Ai ofron një qasje ndërdisiplinore, duke ndërthurur historinë, antropologjinë, sociologjinë, dhe analizën diskursive. Rëndësi të veçantë i kushtohet historisë gojore si mjet për të dokumentuar përvojën e jetuar dhe për të plotësuar boshllëqet e burimeve zyrtare. Po ashtu, përfshihen metodologjitë e analizës së mediave, kujtesës kolektive dhe strukturave normative, duke e vënë theksin në triangulimin e burimeve për të arritur objektivitetin shkencor.

Kapitulli II – Kanuni: Historia, normat dhe besëlidhjet

Ky kapitull analizon Kanunin e Lekë Dukagjinit dhe variantet e tjera të drejtës zakonore shqiptare, duke i trajtuar si sisteme normative që rregulluan jetën shoqërore përmes kategorive si ndera, gjakmarrja dhe besa. Kapitulli shqyrton ngjashmëritë dhe dallimet ndërmjet kanuneve shqiptare, ndikimin e tyre gjatë periudhave osmane dhe komuniste, si dhe rolin e besëlidhjeve historike në ruajtjen e kohezionit shoqëror. Ky kapitull vendos themelet teorike për të kuptuar konceptin e pajtimit në kontekst tradicional dhe historik.

Kapitulli III – Pajtimi i gjaqeve si rezultat i situatës politike në Kosovë

Në këtë kapitull analizohet konteksti politik dhe institucional i Kosovës gjatë viteve 1990–1999, për të kuptuar rrethanat që sollën nevojën për mobilizim shoqëror dhe moral. Trajtohen çështje si shfuqizimi i autonomisë së Kosovës, represioni serb, pluralizmi politik, sistemi arsimor paralel, dhe helmimi i nxënësve shqiptarë në vitin 1990. Kapitulli paraqet kontekstin e lindjes së lëvizjes për pajtimin e gjaqeve si përgjigje ndaj një shteti që kishte përjashtuar shqiptarët nga çdo instancë legale.

Kapitulli IV – Pajtimi i gjaqeve: Nga ideja e rezistencës te udhëheqja e Anton Çettës

Ky kapitull fokusohet në lëvizjen për pajtimin e gjaqeve si një formë e rezistencës morale dhe shoqërore. Analizohet transformimi i këtij procesi nga një akt lokal në një lëvizje kombëtare, nën udhëheqjen karizmatike të Anton Çettës. Kapitulli përfshin dëshmi dhe reflektime nga protagonistët, duke zbuluar strukturën organizative të kuvendeve të pajtimit dhe rolet e burrave, grave dhe rinisë në këtë proces. Ai trajton etapën kulmore në Verrat e Llukës, si simbol i bashkimit mbarëkombëtar.

Kapitulli V – Roli i pajtimit të gjaqeve në çështjen kombëtare

Kapitulli pesë argumenton se pajtimi i gjaqeve ishte një akt politik dhe strategjik, që ndihmoi në krijimin e një aleance morale dhe shoqërore, për të mbështetur lëvizjen për çlirim dhe krijimin e Ushtrisë Çlirimtare të Kosovës (UÇK). Analizohen lidhjet ndërmjet etikës tradicionale dhe strategjive moderne të rezistencës, si dhe ndikimi ndërkombëtar në procesin e transformimit të shoqërisë kosovare në prag të luftës. Kapitulli paraqet pajtimin si bazament i një shoqërie të organizuar dhe të përgatitur për liri dhe shtetformim.

Kapitulli VI – Zëri i ndërgjegjes kolektive: Roli i mediave në formësimin e narrativës së pajtimit

Ky kapitull trajton rolin aktiv të mediave shqiptare dhe ndërkombëtare në ndërtimin e diskursit publik mbi pajtimin. Analizon shtypin shqiptar të viteve '90, dokumentarët, këngët folklorike dhe arkivat digjitale, duke treguar se si media legjitimoi dhe shenjtëroi faljen si vlerë kolektive, duke e institucionalizuar në kujtesën kombëtare. Ky kapitull e trajton pajtimin si projekt moral dhe narrativ, i cili formësoi identitetin e ri shoqëror dhe historik të shqiptarëve të Kosovës.

3. Përshkrim i shkurtër i metodave të përdorura:

Gjatë hartimit të këtij punimi doktrate, me titull “Pajtimi i gjajeve: rruga deri te pavarësia e Kosovës 1990-1999”, kandidatja i është përmbytur respektimit të standardeve metodologjike në punën e saj kërkimore-shkencore.

Metodologjia e studimit

Ky disertacion ndërmerr shqyrtimin e një fenomeni thelbësor në historinë bashkëkohore shqiptare: Lëvizjen për Pajtimin e Gjajeve në Kosovë (1990-1999) si një proces organik dhe parakusht moral e strategjik për arritjen e pavarësisë. Kompleksiteti i kësaj teme që ndërthur të drejtën zakonore shekullore, një krizë ekzistenciale politike, mobilizimin masiv shoqëror dhe formësimin e një ndërgjegjeje të re kolektive e bën të pamjaftueshme çdo qasje metodologjike mono-disiplinore. Për rrjedhojë, ky studim mbështetet në një paradigëmë kërkimore kualitative, interpretuese dhe thellësisht ndërdisiplinore, e cila nuk synon thjesht dokumentimin pozitivist të fakteve, por kërkon të kuptojë dhe të interpretojë kuptimet, motivimet dhe logjikën e brendshme të veprimit kolektiv në një moment historik kthese.

Argumenti qendror metodologjik është se pajtimi i gjajeve nuk mund të kuptohet as si një relikth folklorik i aktivizuar nga kriza, as si një lëvizje thjesht politike; ai duhet të analizohet si një praktikë e vetëdijshme socio-politike përmes së cilës shoqëria shqiptare ndërtoi një formë të re të autonomisë dhe sovranitetit moral, pikërisht atëherë kur sovraniteti institucional i ishte mohuar. Për të zbërthyer këtë proces, është ndërtuar një arkitekturë metodologjike sintetike që ndërthur katër shtylla analitike

Analiza historike-kontekstuale: Rindërtimi diakronik dhe dinkronik

Shtylla themelore e studimit është metoda historike, e përdorur për të rindërtuar me rigorozitet kontekstin e dyfishtë që formësoi lëvizjen.

Dimensioni Diakronik: Hulumtimi ndjek evolucionin afatgjatë të institucioneve të vetërregullimit shoqëror shqiptar, me fokus në Kanunin, konceptet e nderit, besës dhe mekanizmat historikë të pajtimit. Kjo analizë nuk e trajton Kanunin si një kod statik, por si një “aparatur kompleks” dhe dinamik, elasticiteti i të cilit është testuar përballë perandorive dhe shteteve moderne.

Dimensioni Sinkronik: Studimi analizon në detaje krizën politike dhe institucionale të viteve 1989-1990, përfshirë shfuqizimin e autonomisë, represionin sistematik dhe përjashtimin institucional të shqiptarëve. Ky kontekst nuk shihet thjesht si sfond, por si katalizator që transformoi potencialin e fjetur të pajtimit në një strategji aktive dhe urgjente mbijetese.

Fenomenologjia e Përvojës së Jetuar: Historia Gojore si Mjet Primar

Duke pranuar se dokumentet arkivore shpesh pasqyrojnë vetëm diskurset zyrtare, ky disertacion i jep përparësi historisë gojore si metodë primare për të aksesuar dimensionin fenomenologjik të lëvizjes—përvojën e jetuar, motivimet e brendshme, dilemat morale dhe teksturën emocionale të protagonistëve.

Metoda: Janë realizuar dhe analizuar intervista të thelluara, gjysmë të strukturuar me nismëtarët, pjesëmarrësit e lëvizjes, familjet që kanë falur gjakun, studentet e helmuar (p.sh., Hava Shala, Myrvete Dreshaj, Brahim Dreshaj, Don Lush Gjergji, Mulla Xhevat Kryeziu, Ragip Shala, Ramadan Haxhiaj, Flamur Gashi, Sokol Buqollin, Zymer Neziri, Murteza Lekaj, Gani Zulfaj, Mevlyde Morina- Gashi, Blerim Gashi etj.), duke përdorur dëshmitë e tyre për të “plotësuar dhe thelluar narrativën historike zyrtare”. Kjo qasje kap perspektivën *emike* (nga brenda), duke i dhënë zë atyre që e formësojnë historinë, dhe duke e trajtuar kujtesën jo si një pasqyrë pasive, por si një proces aktiv i ndërtimit të kuptimit.

Dekonstruktimi i strukturave normative: Qasje antropologjike-sociologjike

Ky studim përdor mjete analitike nga antropologjia juridike dhe sociologjia politike për të dekonstruktuar logjikën e brendshme të pajtimit.

Analiza e Ritualit dhe Simbolikës: Tubimet masive të pajtimit, veçanërisht ai në Verrat e Llukës, analizohen si “rite të tranzicionit” (Arnold van Gennep, Victor Turner), ku shoqëria kalon nga një gjendje e fragmentuar (strukturë) në një fazë liminale të unitetit intensiv (“communitas”), për të dalë e transformuar me një kod të ri moral.

Analiza e Kapitalit Social: Lëvizja interpretohet si një proces i mobilizimit të jashtëzakonshëm të kapitalit social (Robert Putnam) dhe simbolik (Pierre Bourdieu). Rrjetet e besimit të ndërtuara mes ish-të burgosurve politikë, studentëve dhe figurave me autoritet moral si Anton Çetta u shndërruan në infrastrukturën organizative dhe morale të lëvizjes.

Arkeologjia e diskursit publik: Analiza e medias dhe kujtesës kolektive

Disertacioni e trajton median jo si një pasqyrë neutrale, por si një agjent diskursiv thelbësor në ndërtimin, legjitimimin dhe institucionalizimin e narrativës së pajtimit.

Metoda: Përmes analizës së përmbajtjes dhe kornizimit (framing analysis) të shtypit shqiptar të kohës (*Rilindja*, *Zëri i Rinisë*, etj.), mediave të huaja, dokumentarëve audiovizualë dhe këngëve folklorike, zbulohet se si pajtimi u transformua nga një praktikë lokale në një “paradigmë të re morale dhe politike”¹¹ dhe një “projekt kombëtar”.

Kujtesa Kolektive: Studimi analizon se si mediat, përmes raportimit të përvjetorëve dhe krijimit të arkivave digjitale, e kanë kthyer pajtimin në një “vend kujtese” (*lieu de mémoire*, P. Nora), duke e gdhendur atë në kujtesën kolektive si themel të identitetit të ri të Kosovës.

Korpus i Burimeve dhe Triangulimi i të Dhënave

Rigorozeziteti dhe vlefshmëria e këtij studimi sigurohen përmes një triangulimi sistematik të një korpusi të gjerë dhe të larmishëm burimesh:

Burimet Arkivore Primare: Janë konsultuar në mënyrë kritike dokumente nga arkivat shtetërore të Kosovës dhe Shqipërisë; arkivat e organizatave ndërkombëtare si OKB dhe NATO;

arkivat diplomatike të SHBA-së, Britanisë së Madhe, Francës dhe Gjermanisë; dhe arkivat mediatike, veçanërisht fondet e gazetave historike në Bibliotekën Kombëtare të Kosovës.

Dokumentacioni Zyrtar dhe Raportet: Është kryer një analizë e thelluar e raporteve, memorandumeve dhe dokumenteve nga institucione si OSBE, Human Rights Watch, Amnesty International, International Crisis Group, ICTY dhe GJND. Këto burime kanë shërbyer për të verifikuar shkeljet e të drejtave të njeriut dhe për të kuptuar perceptimin ndërkombëtar.

Historia Gojore dhe Dëshmitë: Studimi mbështetet fort në një korpus intervistash të realizuara nga autorja, si dhe në arkivin publik të Oral History Kosovo.

Burimet Mediatike dhe Kulturore: Janë analizuar qindra artikuj nga shtypi vendor dhe ndërkombëtar i periudhës, si dhe produksione audiovizuale dhe folklorike që përbëjnë një burim primar për kuptimin e ndërgjegjes kolektive.

Në përmbyllje, kandidatja ka përdorur një metodologji sintetike dhe ndërdisiplinore është e vetmja që mund të kapë thellësinë e procesit historik ku një akt i ripërtëritjes morale pajtimi i gjaqeve u bë gramatika themelore mbi të cilën u artikulua dhe u realizua projekti politik i një kombi për liri.

4. Përshkrim i shkurtër i rezultateve të hulumtimit:

Kontributet kryesore shkencore të kandidatës

Riformulim teorik i objektit të studimit. Disertacioni e zhvendos pajtimin e gjaqeve nga një lexim moralist-folklorik drejt një konceptimi si praktikë shoqërore-politike e vetëdijshme, e aftë të prodhojë subjekt kolektiv, kapital moral dhe legjitimitet për mobilizim politik në kushtet e përjashtimit institucional. Ky rikonceptualizim mbështetet si në tezën e përgjithshme të punimit, ashtu edhe në artikullimin e posaçëm të kapitullit mbi ndërthurjen e etikës dhe politikës ("Pajtimi si themel i lirisë").

Ndërtim paradigme metodologjike ndërdisiplinore

Kandidatja operacionalizon një kornizë kërkimore kualitative që bashkon analizën historike, socio-antropologjike, historinë gojore dhe analizën e diskursit mediatik; kjo paradigmë është e strukturuar programatikisht në metodologjitë e kapitujve II–VI dhe argumentohet qartësisht në abstrakt si qasje ndërdisiplinore.

Thellim i dimensionit mediatik si “zë i ndërgjegjes kolektive”

Risi e studimit është trajtimi i mediave jo thjesht si kronikanë, por si aktorë normativë që prodhojnë, legjitimojnë dhe institucionalizojnë narrativën e faljes (përmes shtypit të viteve '90, diskurseve përvjetore dhe arkivave audiovizuale), duke e ngritur pajtimin në standard qytetar dhe memorie të përbashkët.

Lidhje strukturale mes trashëgimisë kanunore dhe proceseve moderne të shtetformimit

Studimi ndërton një urë interpretuese midis aparatit normativ të Kanunit (si sistem dinamik i balancimit dhunë/pajtim) dhe dinamikave të shtetformimit në vitet '90, duke e lexuar pajtimin si pjesë të ecjes nga vetërregullimi komunitar drejt kohezionit politik.

Kontribuim empirik-sintetizues: kartografia e fazave kulmore dhe e kujtesës kolektive

Kandidatja dokumenton momentet performative (p.sh., Verrat e Llukës), zgjerimin territorial të kuvendeve, si dhe institucionalizimin e kujtesës (përvjetorë, arkiva filmike, diskurs publik), duke e ankoruar analizën në korpusë të shumëfishta burimore.

Instrumente analitike të reja për pluralizmin kanunor

Duke ndërtuar tabela/grafikë krahasues mbi variacionet normative të Kanuneve (gjakmarrje/pajtim), studimi ofron një aparat operacional për të shqyrtuar elasticitetin e së drejtës zakonore dhe kapacitetet e saj pajtuese.

Krijim korpusësh primarë dhe sintezash sasiore për lëvizjen (1990–1992)

Përveç burimeve arkivore dhe historisë gojore, punimi përfshin dosje pune të autorës (p.sh., numërimin e faljeve sipas kategorive dhe këshillave; sintezat e Kuvendit I/II), çka hap rrugën për standardizim të metadataset-eve historike të pajtimit.

Kontekstualizim i shumë-shkallëzuar i fenomenit

Disertacioni e vendos pajtimin në prapavijën e transformimeve strukturore të dekadës (institucione paralele, pluralizëm politik, rezistencë paqësore), duke demonstruar marrëdhënie kauzale midis krizës, mobilizimit dhe konsolidimit të unitetit moral.

Impakt konceptual për studimet e paqes dhe drejtësisë tranzicionale

Duke trajtuar pajtimin si “teknologji shoqërore” të transformimit të konfliktit—jo vetëm si ritual—studimi kontribuon me kategori analitike të transferueshme në literaturën mbi ndërtimin e paqes dhe memorien publike.

Në përmbledhje, kontributet e mësipërme e qartësojnë profilin e risisë: një kornizë teoriko-metodologjike e artikuluar, një bazë empirike e zgjeruar dhe një lexim novator i ndërveprimit normativ-politik që e ngrit pajtimin nga praktikë komunitare në infrastrukturë morale të shtetformimit.

5. Kontributet kryesore shkencore të kandidates :

Disertacioni riformulon objektin e vet themelor duke e trajtuar pajtimin e gjaqeve si një “teknologji shoqërore” për prodhimin e rendit moral dhe kohezionit kolektiv. Kjo zhvendosje e këndvështrimit – nga një etnografi e zakoneve drejt një teorie të veprimit kolektiv në kushte përjashtimi institucional – e çliron fenomenin nga kufijtë moralistë/folklorikë dhe e pozicionon si burim legjitimiteti politik dhe kapital moral i mobilizueshëm. Në këtë rrafsh, falja nuk paraqitet si episod etik i izoluar, por si mekanizëm i racionalizuar për menaxhimin e konfliktit dhe për homogjenizimin e vullnetit kolektiv.

Ky riformulim teorik mbështetet nga një arkitekturë metodologjike ndërdisiplinore, e konceptuar si paradigmë kualitative, interpretative dhe trianguluese. Analiza historike (në dy plane—diakronik e sinkronik), antropologjia juridike e pluralizmit normativ, historia gojore si fenomenologji e përvojës së jetuar dhe analiza e diskursit mediatik ndërthuren për të prodhuar shpjegime kauzale “të përshtatshme” për fenomene komplekse. Triangulimi ndër-burimor nuk shërben vetëm për verifikim; ai krijon koherencë analitike midis rendit normativ, përvojës emike të aktorëve dhe sferës publike ku kuptimet qarkullojnë e normalizohen.

Në këtë sferë publike, studimi teorizon median si aktor normativ—si “sipërmarrës i normave”—që kodifikon, shenjtëron dhe naturalizon faljen si standard qytetar. Ndërmjetësimi publik i pajtimit, i lexuar si performancë e moralit kolektiv, e zhvendos funksionin e medias nga kronika te prodhimi i rregullsisë shoqërore. Koncepti i “performativitetit normativ” të mediave shënjon një kontribut origjinal në teoritë e sferës publike dhe të kulturës politike në tranzicion: norma nuk thjesht reflektohet, por prodhohet e riprodhohet përmes repertorëve diskursivë dhe ikonografikë.

Një tjetër bosht i rëndësishëm është lidhja strukturale mes së drejtës zakonore dhe proceseve moderne të shtetformimit. Duke analizuar elasticitetin kanunor, disertacioni tregon se repertorët parainstitucionalë të vetërregullimit jo vetëm që e zëvendësuan përkohësisht infrastrukturën shtetërore, por edhe shërbyen si urë funksionale drejt imagjinatës kushtetuese të pasluftës. Kështu, pajtimi konceptohet si formë e ndërmjetme e rendit—një teknikë e përgjegjshme e stabilizimit social—që prodhon kushtet e mundshme të institucionalizimit politik.

Në planin empiriko-sintetizues, puna ndërton një korpus të konsoliduar të praktikës pajtuese: kronologji, kuvende, rrjete ndërmjetësish dhe katalogim të rasteve sipas kategorive “gjak/plagë/ngatërresë”. Ky korpus nuk është thjesht inventar historik; ai funksionon si infrastrukturë kërkimore e ripërdorshme, ku memorializimi (përvjetorë, arkiva audiovizuale) nuk trajtohet si depo e së shkuarës, por si mekanizëm i riprodhimit të normës dhe i transmetimit ndërbrezor të kapitaleve morale. Në këtë mënyrë, memoria publike del si komponent operativ i rendit social, jo si epilog narrativ.

Kontributi metodologjik përforcohet nga ndërtimi i një instrumentariumi analitik për pluralizmin normativ: tipologji krahasuese të praktikave pajtuese brenda e përtej kanuneve, si dhe një “kodifikim minimal” i variacioneve normuese që e bën të matshme dhe të krahasueshme praktikën. Transferueshmëria e këtij aparati—nga rasti kosovar te kontekste të tjera me të drejtë zakonore—i jep punës vlerë paradigmatiche.

Së fundi, disertacioni vendos ura të qëndrueshme ndërdisiplinore. Ai fut në dialog studimet e paqes dhe drejtësisë tranzicionale me antropologjinë juridike dhe studimet e mediave, duke ofruar një model analitik për transformimin e konfliktit në kontekste post-autoritare. Kjo e ngre punën përtej dokumentimit të një përvoje të veçantë historike: ajo artikulon një model shpjegues dhe një platformë kërkimore të riprodhueshme, ku pajtimi lexohet si infrastrukturë morale e shtetformimit dhe si praktikë e sofistikuar e prodhimit të rendit në mungesë të shtetit.

6. Hulumtime të mundshme në të ardhmen:

Datafikimi i pajtimit: korpus i hapur dhe standard kodifikimi

Njësi analize: ngjarje pajtimi (në nivel familje/kuvend); kohë/vend; aktorë (ndërmjetës, klerikë, aktivistë); tipologji rasti (gjak/plagë/ngatërresë); rezultat (pajtim/pezullim/dështim); mekanizma sanksioni simbolik. Skemë variablash: id_rasti, datë, lokacion_gjeokoduar, këshilli, burimi, kod_normativ, prani_mediale, indikator_kohezionit (p.sh. lidhje pasuese inter-familjare).

Protokoll etiko-metodik

Anonimizim i të dhënave personale; kontroll i rrezikut stigmatizues; DOI për dataset-in; dokumentim i riprodhueshmërisë (data dictionary, codebook, versionim).

Output: dataset i hapur + raport shoqërues metodologjik.

Krahasime ndër-rajonale dhe ndër-kulturore

Pyetje bosht: Si ndërveprojnë repertorët e së drejtës zakonore me proceset shtetformuese në kushte pluralizmi normativ? Cilat janë kushtet nën të cilat pajtimi shndërrohet nga ritual në politikë të publikut?

Boshti gjinor dhe mikro-sociologjitë e ndërmjetësimit

Qasje interseksionale mbi rolin e grave si aktore morale, kujdestare memorieje dhe “menaxhere” të riskut social në familje/komunitet.

Metoda: histori gojore e thelluar, etnografi institucionale (shkolla/kisha/xhamia), analizë ikonografike e përfaqësimeve mediatike.

Politikë publike, edukim dhe “public history”

Kurrikula pilot në arsimin e mesëm mbi pajtimin si normë qytetare; vlerësim i ndikimit (pre/post) mbi qëndrimet ndaj konfliktit.

Muzealizim dhe ekspozita të hapura me arkiva audiovizuale interaktive; standarde kuratoriale dhe protokolle etike për përfshirjen e komuniteteve.

Kornizë etike për kërkime në kontekste të traumatizuara

Udhëzues për intervista me pjesëmarrës në konflikte të armatosura; protokolle miratimi të informuar; kujdes ndaj rrezikut të “riviktimizimit” përmes ripërpunimit publik të kujtimeve.

Formulimet e mësipërme e ngrejnë kontributin në një nivel të lartë teorik e metodologjik dhe e shndërrojnë “hulumtimet e ardhshme” nga dëshira programatike në një axhendë operacionale me njësi analize të qarta, indikatorë të matshëm, procedura etike dhe rezultate të riprodhueshme. Kështu, disertacioni jo vetëm interpreton një moment kyç historik, por ofron edhe infrastrukturën konceptuale dhe teknike për një fushë kërkimore të qëndrueshme dhe të transferueshme.

Vlerësim dhe propozim

Nisur nga analiza e plotë e dorëshkrimit të disertacionit “Pajtimi i gjajeve: rruga deri te pavarësia e Kosovës, 1990–1999”, të kandidatës MA. Lumturije Kurtishaj, Komisioni Shkencor konstaton se punimi i plotëson në tërësi kërkesat substanciale dhe procedurale të parashikuara në Rregulloren për kushtet, kriteret dhe rregullat e regjistrimit dhe studimit në ciklin e tretë të studimeve (doktoraturë) në Universitetin e Tetovës.

Disertacioni dëshmon koherencë të brendshme, qartësi konceptuale, rigorozitet metodologjik dhe kontribut origjinal teorik e empirik në fushën përkatëse, duke përmbushur standardet akademike të cilësisë dhe të etikës së kërkimit shkencor.

Në bazë të këtyre vlerësimeve, Komisioni i propozon Këshillit Mësimor-Shkencor të Fakultetit Filozofik miratimin e këtij raporti dhe hapjen e procedurës për mbrojtjen publike të disertacionit, në përputhje me dispozitat në fuqi. Me këtë qëllim, kërkohet organizimi i të gjitha veprimeve përkatëse administrative dhe akademike, përfshirë caktimin e datës së mbrojtjes dhe përbërjes së komisionit të mbrojtjes, sipas Rregullores përkatëse.

Komisioni:

Prof.dr. Isak Sherifi, kryetar

Prof. Dr. Qani Nesimi, anëtar

Prof. Dr. Zeqirja Rexhepi, anë

Prof. Dr. Ibish Kadriu , anëtar

Prof. Dr. Zeqirja Idrizi – mentor

Tetovë, gusht 2025